

Ožegovići u Koprivnici od polovice 19. do polovice 20. stoljeća

MIRA KOLAR - DIMITRIJEVIĆ

Redovni profesor u trajnom zvanju u mirovini
Draškovićeva 23
HR - 10 000 Zagreb

Izvorni znanstveni članak

Original scientific paper

Primljeno/Received: 15. 01. 2013.

Prihvaćeno/Accepted: 21. 02. 2013.

Na području današnje Koprivničko-križevačke županije Ožegović je često prezime. Križevački Ožegovići ušli su u historiografiju, što nije bio slučaj s koprivničkim, premda su bili vrlo značajni i zamjetljivi u političkom, upravnom, kulturnom i socijalnom životu Koprivnice sve do Drugoga svjetskog rata. Ovaj rad posvećen je koprivničkim Ožegovićima, tj. Martinu Ožegoviću i njegovim sinovima Dušanu i Miti.

Ključne riječi: Martin Ožegović, Dušan Ožegović, Mita Ožegović, Koprivnica

Uvod

Obitelj Ožegović bila je poznata krajiška obitelj u Hrvatskoj od kraja 18. stoljeća do 1945. godine, uglavnom u sjevernoj Hrvatskoj, a samo je senjski biskup Mirko djelovao u Senju. Nadvojvoda Karlo Habsburški oduzeo je obitelji Margetić dvorac Veržej na Muri i 1588. godine ga dao uskočkom vojvodi Nikoli Ožegoviću koji ga je morao ustupiti barunu Herbersteinu.¹ No, Ožegovići su se već učvrstili na ovom području, živjeli su kao tzv. privatni Vlasi, a kasnije je većina dobila status slobodnjaka. Danas Ožegovića ima u Križevcima, Koprivnici, Senju i Bjelovaru, ali i drugdje. Godine 1929. u Koprivnici su živjeli Mijo Ožegović u Gibaničnoj 730, Roza Ožegović u Gibaničnoj 460 te Đuro Ožegović u Gibaničnoj 806. Svi su bili ratari.²

Prezime Ožegović učestalo je na čitavom području sjeverozapadne Hrvatske, nalazimo ga u raznim slojevima društva. Svi Ožegovići ne potječu od Ožegovića Barlabaševačkih, već su vjerojatno to prezime dobili zbog toga što im je izgorjela kuća pa su ih ljudi nazivali pogorelci (otuda u kajkavskom narječju užgati (zapaliti) i ožeg (zagoren)). Godine 1891. Teodor pl. Ožegović iz Peteranca je na izložbu u Zagreb poslao crno vino.³ Ivan Ožegović iz Varaždina je 1923. i 1924. godine u Koprivnici zastupao beogradsko društvo »Njivu«. Anka Šarunac, omiljena učiteljica u Virju, vrlo je vjerojatno potjecala od plemićke obitelji Ožegovića iz Križevaca.⁴ Godine 1941. obranu

Feletar, 2001) 2001., str. 55. Ni Ožegovići nisu izvjesili državne zastave 1. prosinca 1929. godine.

3 Izložbeni katalog *Gospodarsko-šumarske jubilarne izložbe u Zagrebu*, (ured. S. Ugarković), Zagreb, 1891., str. 196.

4 Anka Šarunac rođ. Ožegović bila je učiteljica u Virju od 1923. godine do Drugoga svjetskog rata. Predavala je neko vrijeme i 1944. godine kada nije bilo dovoljno učitelja. Udala se je za geometra i općinskog načelnika Šarunca i s njim imala tri sina: Arsena, Sergeja i Dimitrija. Umrla

1 Hrvoje Petrić, *Pogranična društva i okoliš. Varaždinski generalat i Križevačka županija u 17 stoljeću*, Samobor - Zagreb: Meridijani, 2012., str. 149.

2 Željko Krušelj, *U žrvnju državnog terora i ustaškog terorizma*, Koprivnica: Hrvatski zemljopis - Naklada dr.

Koprivnice trebao je voditi jugoslavenski general Ožegović, ali on se tiho povukao i više se nigdje ne spominje.

Koprivnicu su zadužili četiri Ožegovića Barlabaševačkih i Ivka Ožegović. Ovaj rad posvećen je povijesti koprivničkih Ožegovića koji su djelovali u drugoj polovici 19. i prvoj polovici 20. stoljeća, Martinu, Dušanu i Mita koji su bili vrlo poznati u Koprivnici. Ovim radom nije zahvaćen Martin Ožegović, koprivnički župnik, sin Pavla Ožegovića i Kristine Kanki, brat Mirka, senjsko-modruškog biskupa, koji je djelovao prije 1848. godine.⁵ Ne govori se ni o Ivki Ožegović, drugoj ženi baruna Ljudevita Ožegovića. O Ivki Ožegović rođ. Hayos, odnosno Hirschl ili Hirschler, supruzi Ljudevita, Martinova brata piše Tomislav Bogdanović.⁶ Obitelj Ožegović bila je pojam u Koprivnici koja je potpadala pod Križevačku županiju sve do 1886. godine pa je i Metel Ožegović (Zagreb, 4. svibnja 1814. - Hietzing kraj Beča 1890.) bio počasni građanin Koprivnice. Obitelj Ožegović se međusobno pomagala i posjećivala. Njihov pokušaj da plemstvo postane građanstvo nije dobro dočekan pa su, kao i drugi plemići zahvaćeni općom netrpeljivošću plemstva i nemilošću puka, iako je Metel Ožegović bio vrlo zaslužan za dovođenje Josipa Jelačića na položaj hrvatskog bana. Imao je i veliki značaj za opća gospodarska i politička kretanja u Hrvatskoj sve do 1868. godine.

je u visokoj starosti, u 101. godini u Virju. Nije napuštala svoju kuću kraj virovske željezničke stanice koja je imala dvije sobe, vrt, štalu za jednu ili dvije krave. Nije htjela napustiti Virje ni poslije 1945., usprkos pozivu djece koja su se dobro snašla u Beogradu i Zagrebu. Međutim, genealogija Ožegovića koju je izradio Ozren Blagec navodi samo muške članove obitelji pa bi trebalo provesti dodatna istraživanja.

5 Ivan Peklić, Obitelj Ožegović, u: *Brošura sažetaka Međunarodnog znanstvenog skupa 15.-16. XI. 2012.*, str. 6.

6 Tomislav Bogdanović, Ivka Ožegović, Referat na znanstvenom skupu o Ožegovićima, 15. XI. 2012. Ivka Hirschler bila je kćerka mnogobrojne bogate trgovačke židovske obitelji Hirschler, ali je u razdoblju kada je bilo poželjno ne isticati svoje židovsko porijeklo i ona tako postupila. Ljudevit je 1910. prodao zadnji veliki posjed u Gušćerovcu seljacima, pa je su tako svi veliki dvorci Ožegovićevih u Zagorju, pa i Bela I. i Bela II. bili prepuštani vremenu.

Martin pl. Ožegović (Visoko, 17. VII. 1827. - Koprivnica, 25. XII. 1908.) bio je sin Ivana Ožegovića, dakle unuk Ljudevita Ožegovića pa je tako bio u rodu s grofovima Erdödy. Njegova majka Roza Županić umrla je već 1836. godine pa ga je otac poslao k stricu Mirku pl. Ožegoviću, županijskom blagajniku u Križevcima gdje je polazio normalku. Kao pitomac zagrebačkog Plemičkog konvikta polazio je gimnaziju u Zagrebu, gdje je izučio i pravo na Kraljevskoj akademiji. Dovršivši Akademiju, bio je činovnik po raznim provincijskim mjestima Trojednice. Marljivim i savjesnim radom istaknuo se na polju uprave pa je kao veliki sudac Križevačke županije na maloj skupštini 1. veljače 1868. godine glasao protiv toga da se da povjerenje mađaronima, barunu Levinu Rauchu, barunu Svetozaru Kuševiću i barunu Edvardu Jelačiću. Navedeno ukazuje na vrlo komplicirane društvene odnose u Hrvatskoj. Bio je smijenjen sa sudačke stolice pod izlikom da ne želi sudjelovati u novačenju koje je 1868. godine postalo općom obvezom, tražeći da se prije novačenja sazove velika županijska skupština.⁷ Dakle, pružao je otpor vlastima.

Kao školovani pravnik našao je mjesto u koprivničkoj upravi.

Naime, Koprivnica je već 1869. godine imala 5 684 stanovnika, a taj se broj sljedećih godina stalno povećavao.⁸ Već 1852. godine, kad je podžupan Koprivnice bio Janko Car, Martin Ožegović se kao perovodni pomoćnik spominje članom Društva za povjesnicu i starine Jugoslavenah u Koprivnici. Kotarski predstojnik u to vrijeme bio je Glišo Roksandić.⁹ Tada je Martin Ožegović Barlabaševački vjerojatno i napisao svoje *Zapise o 1848.* Velika je šteta što ih Leander Brozović nije objavio u cijelosti, već samo u izvodu 1926. i 1941. godine. Očito se nije usudio pisati opširnije

7 Zapisi Martina pl. Ožegovića Barlabaševačkog, (priopćio Leander Brozović), *Koprivničke novine*, 1926., br. 31, str. 1-2., i *Hrvatski dnevnik*, VI/1941., br. 1733., 23. II. 1941., str. 16.

8 Hrvoje Petrić, *Koprivnica na razmeđu epoha (1765-1870)*, Koprivnica - Zagreb, 2000., str. 80.

9 Leander Brozović, *Grada za povijest Koprivnice*, Koprivnica, 1978., str. 112.

o Martinu pl. Ožegoviću kao odvjetku plemićke obitelji Barlabaševačkih, vidjevši kako loše prolaze sinovi Martina, Dušan i Mita.¹⁰ U *Zapisima*, čiji je original izgubljen, opisano je Martinovo sjećanje na boravak bana Josipa Jelačića u Križevcima 1. srpnja 1848. godine. Ban je ondje svečano dočekan, a prenoćio je kod križevačkog grkokatoličkog biskupa Smičiklasa.¹¹ Križevačke gospođice Matilda Štriga,¹² Ilka Barić, Ida Bubanović¹³ i druge odlučile su držati počasnu stražu pred biskupskim gradom, ali je ban to spriječio. Martin Ožegović ispričao je i priču o križevačkom topu: »Godine 1848. u ožujku i travnju ishodili su Madjari na saboru Požunskom članke zakonske po kralju Ferdinandu sankcionirane slobodoumne, ali što se jezika riče, te su htjeli i na Hrvatsku protegnuti, ali ti zakoni po saboru u Zagrebu nisu proglašeni, dakle niti za ove kraljevine valjani. Magjari su prema svojim zakonom u Ugarskoj radili za sebe, ali proti Slovakom, Srbijem, Rumunjom, Njemcem, a u Hrvatsku i Slavoniju jesu razne osobe izašljali, da svuda agitiraju. Tako je u Zagreb došao i Joži Pastor jošte s nekim, no bili su odanle upravo protjerani, a djaci su sliku Föhercega Ištvana¹⁴ na Markovu trgu izpalili, koju su u izlogu kod Župana tiskara . - Magjari stavili, a i garde su ustrojili.

Križevačka županija graničila je s Ugarskom od Martianca pak do Drnja kumpanije Peteranečke, a dalje je bila krajina. U Križevcima je županijska skupština u travnju 1848 bila, gdje se govor poveo, da se proti Magjarom braniti valja, pak su

zato banderisti pozivani na oružje jer je tih u Podravini, okolo Vrbovca i Prečeca više bilo, a Venceslav Beložić¹⁵, župnik u Miholcu se očitovao, da on za obranu domovine županiji poklanja top, koji se nalazi u tornju, pak je taj top zbilja u Križevce prevežen, te za njega i kola napravljena, što oboje biše crveno-bielo-plavo bojadisano i 'šekić' prozvan.«¹⁶ Ožegović piše da je mnogo puta vidio podžupana Ivana Zidarića,¹⁷ bilježnika Žigrovića,¹⁸ podbilježnika Šandora Fodrocija¹⁹ i druge da prate kako se top uređuje, a kad je bio gotov, odvezli su ga iz Gušćerovca u Vratno gdje je u prisutnosti mnogih uglednika bio pokusno ispaljen. No, pokus nije uspio, top je oštećen, a krivnja je pala na kovača Mirka. Pokušalo ga se popraviti, ali ostao je u Križevcima. Iz njega su pucali u kolovozu, pokušavajući rastjerati jato skakavaca koje je tada krenulo prema selima na Kalniku, a onda i prema Podravini. Ovaj pucanj su mnogi seljaci iz okolice Križevaca shvatili kao prodor Mađara do Križevaca pa su pobjegli u šume. »Šekić« je zatim pratio i bana u Ugarsku kada je ovaj 11. rujna 1848. godi-

10 Leander Brozović, *Zapisi iz g. 1848., Koprivničke novine*, III/1926, br. 21., str. 1-2.; *Zapisi* n. dj. u bilj. 7. su isti samo donose neke opservacije L. Brozovića. Velika je šteta što Leander Brozović, povjesničar Koprivnice, ali i povijesti veterine nije objavio zapise u cijelosti. No, očito se koristio *Zapisima* u pisanju svojih radova o Križevcima i Koprivnici pa bi trebalo istražiti kako i koliko se koristio rukopisom Martina pl. Ožegovića Barlabaševačkog.
11 Gabriel Smičiklas bio je grkokatolički biskup u Križevcima od 1834. do 1856. godine. Naslijedio ga je Đuro Smičiklas, grkokatolički biskup od 1856. do 1879. godine pristajući uz politiku Narodne stranke.
12 Matilda pl. Štriga (Križevci, 1817. - 2.V. 1850.).
13 Ida Bubanović (13. IV. 1831. - 6. III. 1895.), bila je kći Demetra Bubanovića, a udala se za Žerpeka.
14 Palatin je bio nadvojvoda Johan koji je upravljao ugarskim dijelom Habsburške Monarhije.

15 Venceslav Beložić bio je župnik u Miholcu kod Sv. Petra Orehovca od 24. IV. 1847. do 1853. godine.
16 *Scheking* je iskrivljena njemačka riječ od riječi *Schock*, kao naznaka da pucanje topa izaziva šok, stres kod ljudi. Top je u Križevce dopremljen 18. lipnja 1848. i smješten u crkvi Sv. Križa koja je ponovno posvećena 1864. godine.
17 Bio je posjednik u Sudovcu, za neoapsolutizma vijećnik Banskog stola, a od 1862. do 1865. godine potpredsjednik Stola sedmorice.
18 Franjo Žigrović-Pretočki (Zagreb, 27. XI. 1814. - Zagreb, 24. I. 1890.) bio je veliki bilježnik Križevačke županije od 1835. do 1848. godine, jedan od kreatora politike ukidanja plemstva 1848. godine, a u vrijeme rata protiv Mađara 1848. godine glavni povjerenik za opskrbu vojske. Godine 1861. djeluje kao potkancelar Dvorske kancelarije, a 1859. godine kao intendant Hrvatskog kazališta. Napisao je dvije drame i dosta prijevoda drama prilagođujući ih izvedbi u kazalištu.
19 Aleksandar Fodroci (Križevci, 1826. - Križevci, 21. I. 1890.) bio je ilirac. Zastupao je Križevce na Saboru u Požunu 1847. godine, a 1861. godine je saborski zastupnik. Do nagodbe 1868. godine bio je veliki župan Riječke županije, od 1868. do 1871. godine Križevačke županije, a od 1886. godine Bjelovarsko-križevačke županije. Pomagao je pjevačko društvo »Zvonimir« u Križevcima. Imali su posjed u Fodrovcu (Erdovcu) i Borkovcu kod Križevaca, a obitelj je bila erdeljskog porijekla, kao i Rauchovi.

ne prešao Dravu kod Varaždina. Njime je zapovijedao županijski činovnik Gjuro Lendvaj kojeg su 17. listopada 1848. godine s nekoliko križevačkih i zagrebačkih gardista i topom zarobili Ugari kod Kotoribe. Među zarobljenima su bili časnici Radanović i Rapljan, civili Andre Zidarić, Buić, Jakob Hadrović, Šandor Popović, Karlo Antolek, Lazo Somogy (Šomodi), sve ljudi iz Križevaca ili okoline poslani u zatvor u Peštu. Tamo im je početkom svibnja 1849. godine doktor »turske« regimente dao lijek pod izlikom da su bolesni pa nisu otpremljeni u Segedin. Kasnije su pušteni na slobodu, a Radanović i Rapljan odvedeni su u Segedin pa se o njihovoj daljnjoj sudbini ništa ne zna. Lazo Somogy pušten je na slobodu u Pešti, šecujući njome naišao je na top »šekić« koji su u Peštu dopremili Mađari. »Šekić« je sudjelovao u bitkama kod Arada gdje su svi poginuli, pa i Lazo Somogy, otac suca Milivoja Somogya.²⁰

Martin Ožegović piše i o tome kako je u listopadu 1839. godine došao u Zagreb gdje je stanovao u Plemićkom konviktu u Zagrebu.²¹ Kao polaznik gimnazije, u prvom razredu hvalio je profesora Antuna Mažuranića, brata bana Ivana Mažuranića, a u petom razredu Ostojića, dok drugi profesori nisu ništa vrijedili. U drugom razredu profesor mađarskog jezika bio je Stjepan Car kojeg namjesnička vlada nije potvrdila za stalno, već je imenovala novog profesora Bielak Feljaka.²² On je bio dobar čovjek, ali loš nastavnik u sredini gdje su mađarski jezik mrzili pa nijedan učenik od njega nije naučio mađarski.

Pripadajući jednoj od najuglednijih obitelji sjeverne Hrvatske, Martin Ožegović je bez poteškoća ušao u onu skupinu ljudi koja se zalagala za gospodarski napredak Hrvatske i, uz Jelačića, u novom građanskom društvu postala elita. Mar-

tin Ožegović bio je zastupnik kotara Križevci na Hrvatskim saborima (1865. - 1867., 1868. - 1871., 1871. - 1875.) i podžupan Koprivničke podžupanije. Naime, Koprivnica je u tom vremenu počela dobivati sve veći značaj. Godine 1867. na Dravi kod Botova sagrađen je drveni željeznički most, 1868. godine započelo se i s intenzivnom izgradnjom pruge do Zagreba, a kod Botova na Šoderici otvorena je velika šljunčara. Već krajem 1869. godine vlak je na probnoj vožnji došao do Zagreba, a 4. siječnja 1870. godine željeznički promet na liniji Nagy Kanisza - Koprivnica - Zagreb postao je redovit, promovirajući cilj Ugarske da izgradnjom pruge preko Zagreba i Karlovca izbije u Rijeku. Koprivnica od 1. siječnja 1858. godine ima državni poštanski ured, a 6. rujna 1866. godine otvorena je i telegrafska linija. Budući da je za vrijeme bana Josipa Šokčevića funkcionirala i plovidba brodova Dravom od Legrada do ušća, Koprivnica je dobila značaj u povezivanju rijekom, cestom i željeznicom s Panonskom ravnicom i Podunavljem.

Središte Koprivnice počelo se ubrzano mijenjati sredinom 19. stoljeća. Godine 1850. voditelj gruntovnice u Koprivnici bio je ing. Janko Demetrović koji je 1863. godine bio i gradski načelnik, a njegova žena bila je Helena pl. Kušević. Demetrović je izgradio temelj za stvaranje moderne Koprivnice. Izgrađene su nove kuće na Zrinskom trgu, a prve katastarske karte Koprivnice potječu iz 1859. i 1861. godine.²³ Na razvoj grada sve jače utječu Židovi koji u velikoj mjeri dolaze iz Mađarske ili iz Güsinga, seleći u Koprivnicu i iz Drnjanje koje je nakon razvojačenja Varaždinske vojne krajine 1873. godine izgubilo važnu posredničku ulogu u trgovini s granicom, osobito kada je ostalo bez solane.²⁴ Vrijedno je zabilježiti da su već od 1821. godine trgovci u Koprivnici bili organizirani u Trgovački zbor ili gremij, a 1851. godine njegovi članovi bili su svi trgovci, bez obzira na vjersku

20 Obitelj Somogy je vrlo važna i za križevačku i za koprivničku povijest 19. i 20. stoljeća.

21 Povijest Plemićkog konvikta napisao je 1906. godine tadašnji prefekt Konvikta profesor Josip Hartinger. (Mira Kolar-Dimitrijević, Dr. Josip Hartinger, osječki novinar i hrvatski povjesničar, *Godišnjak njemačke narodnosne zajednice. VDG Jahrbuch*, Zagreb, 1995., str. 44.)

22 Nikola Bielak napisao je *Gramatiku jezika mađarskoga* (Zagreb, 1848.)

23 Koprivnica je imala mnogo katastarskih karata u prošlosti što ukazuje na nastojanje bečkog Dvora da zaustavi prodor Osmanlija kod Koprivnice. (Mirela Slukan - Altić, *Koprivnica. Povijesni atlas gradova, III. sv.*, Zagreb, 2003.)

24 Hrvoje Petrić, *Općina i župa Drnjanje*, (Koprivnica: Nakladna kuća "Dr. Feletar, 2000).

pripadnost. Godine 1869. osnovana je i posebna čitaonica pod imenom Društvo trgovačko-obrtničke čitaonice koja je djelovala paralelno s Narodnom čitaonicom od 1861. godine. Spomenuto je omogućilo intenzivan politički život u Koprivnici. Franjo Krežma, mladi violinist svjetskog glasa iz Osijeka, 23. listopada 1877. godine u dupkom punoj dvorani svratišta »K caru austrijskom« održao je koncert pa mu je podžupan Đuro pl. Kiš Šaulovečki, predsjednik Narodne čitaonice, dao srebrnu čašu s posvetom.²⁵ Vjerski vrlo tolerantna sredina omogućila je 1875. godine u Svilarskoj ulici izgradnju židovske sinagoge koju je Slavko Lövy, glasoviti arhitekt rodom iz Koprivnice, restaurirao tek 1937. godine. Grad se širi prirodnim prirastom, ali i vrlo jakom imigracijom iz raznih dijelova Hrvatske, Srijema, Bosne, Kranjske i Austrije. Osobito su ojačali Židovi koji su shvatili velike mogućnosti Koprivnice koja je 1870. godine željeznicom spojena sa Zagrebom i Mađarskom, a 1873. godine i s morem. Neki proizvodni pogoni se obustavljaju ili smanjuju svoju djelatnost. Takvu je sudbinu imala i svilana dr. Bastašića u Svilarskoj ulici jer se građansko društvo više nije toliko odijevalo u svilenu tkaninu, a i proizvodnja dudovog svilca bila je silno rizična i nesigurna zbog bolesti.

Martin Ožegović javlja se u upravi nakon 1852. godine, a podržava ga Jelačić. On ponajviše djeluje u Koprivnici, iskorištava stečene uvjete izgrađenih prometnica u tom dijelu zemlje za pretvaranje Koprivnice u značajno trgovačko središte na raskršću Podravlja, Panonske ravnice, Križevačke i Varaždinske županije. U to vrijeme počinje sve žešći progon Židova u Ugarskoj pa Ožegović mogućnost bržeg napredovanja Koprivnice vidi u naseljavanju bogatih židovskih obitelji iz Ugarske u Koprivnicu. Provođenjem građevinske osnove Srećka Jakominija koju je Zemaljska vlada potvrdila 1. srpnja 1869. godine, gradu su otvorena vrata za urbanistički razvoj.²⁶ Jakominijev prijedlog da se sruše stare zidine proveden je uz veliki otpor starosjedilaca Koprivnice, a 1891. godine srušena je i kapela Sv.

Florijana, čime je uspostavljena nova os prema željezničkom kolodvoru, ali i prema Sajmenom trgu. Na mjestu srušenog dijela koprivničke utvrde podignut je gradski park zasađen divljim kestenima, bijelim brezama u čijoj sredini je bio paviljon u kojem je ljeti svirala glazba. Martin Ožegović bio je gradonačelnik kad je Građevni odbor 5. listopada 1871. godine donio Građevni red za grad Koprivnicu. U Odboru su bili Andrija Zidarić, Janko Demetrović, Pavao Lopatni, Skender Pevalek, Antun Cibulić, Stjepan Temeraj, Mirko Pevalek, Josip Solar i Blaž Gjurkan.²⁷ Kuće su se mogle graditi samo od cigle i morale su biti pokrivene crijepom, što je uvjetovalo otvaranje ciglana. Spomenuti Građevni red važio je samo za novi dio grada, tj. prostor oko Glavnog trga gdje se nalazila i osnovna škola koju je utemeljio ban Josip Jelačić 1856. godine. Za ostale dijelove grada važio je Građevni rednik Varaždina iz 1868. godine. Kuće se nisu mogle graditi bez građevne dozvole. Zamaš Koprivnici dalo je i razvojačenje Križevačke i Đurđevačke pukovnije, tj. ukinuće Varaždinskog generalata 1. srpnja 1871. godine u Bjelovaru. Zahvaljujući tome, Koprivnica je proširila gradski teritorij carskom zemljom koja je dotad pripadala vojnim vlastima. Možda upravo zbog toga tada nije potpala pod Bjelovarsku, već pod Križevačku županiju. Tek je 1886. godine, spajanjem Križevačke i Bjelovarske županije u Bjelovarsko-križevačku županiju, opet došla pod upravu Bjelovara u kojem su novu upravu preuzeli bivši vojni časnici, što je za Koprivnicu bila negativna okolnost.

U Koprivnici je već krajem 17. stoljeća živjelo više grčkih trgovaca koji su uglavnom trgovali žitom i stokom, otpremajući je prema austrijskim zemljama i Kvarneru. Ovoj skupini »turskih trgovaca« nakon Carskog patenta 31. prosinca 1851. godine pridružili su se i brojni Židovi, osobito kada su 1873. godine u materijalnim pravima izjednačeni s ostalim državljanima Hrvatske i Slavonije. Oni su podigli i svoje groblje na Varaždinskoj cesti, a sinagoga izgrađena 1875. godine postala je vjerski

25 M. Slukan-Altić, str. 111.

26 Isto, str. 106.

27 Isto, str. 107-108.

hram Židova šireg područja.²⁸ Židovski trgovac Albert Hirschler dobio je 1852. godine dozvolu za naseljavanje i otvaranje trgovine u Koprivnici, a ta se je obitelj povezala rodbinskim vezama s Martinom Ožegovićem, što je ojačalo poziciju Židova koji su u Koprivnici. Već 1869. godine bilo ih je 119, a 1876. godine u Svilarskoj ulici izgradili su sinagogu, uz nju vjersku školu i prostorije za Židovsku općinu. Na cesti prema Varaždinu utemeljili su i židovsko groblje s mrtvačnicom pa židovski sprovodi nisu prolazili Varaždinskom ulicom kao katolički.²⁹

Polovicom 19. stoljeća u Koprivnici se otvaraju brojne gostionice i svratišta. Hotel »Križ« otvoren je 1818. godine, a od 1848. godine djeluje i hotel »K caru austrijskome« baruna Inkeya koji vrlo brzo prelazi u vlasništvo židovske obitelji Švarc. Svakako je zanimljivo da se proizvodnja piva u Koprivnici ne spominje nakon 1870. godine pa je križevački pivar Katz putem željeznice vjerojatno snabdijevao i koprivničko tržište. Svi ugostiteljski objekti podizani su u predgrađu, a u sjevernom i zapadnom dijelu Koprivnice uz prometnice i izvan utvrde, što ukazuje da je Koprivnica polovicom 19. stoljeća doživjela veliko urbanističko, ali i demografsko prestrukturiranje. Svoju raniju vojničku ulogu s jakim cehovima u funkciji vojske zamijenila je trgovačkom i prometnom ulogom, osobito kada je 1870. godine otvorena pruga od Mađarske do Zagreba, a 1873. godine i do mora. Međutim, nakon toga prestaje daljnja izgradnja pruga prema istoku i zapadu. Pruga prema istoku otvorena je tek 1912. godine kao lokalna pruga, a 1937. godine otvoren je željeznički spoj s Varaždinom.

Martin Ožegović bio je pristaša politike Ivana Mažuranića pa se najviše istaknuo upravo u vrijeme njegova banovanja. Nakon što se 1875. godine oženio Jelkom Demetrović, kćerkom Demetrovića, ponovno se vraća u upravnu službu u Županiji.

Oslobođen je krivnje za sudjelovanje u aferi o vojačenju 1868. godine pa opet radi u Koprivničkoj županiji. Godine 1878. postaje podžupanom u Đakovu, što je ujedno i njegova posljednja funkcija u upravi jer je ban Khuen Héderváry udaljio od vlasti sve Mažuranićeve pristaše. Nakon reorganizacije županija 1886. godine, kada su ukinute podžupanije, a s njima i Koprivnička i Đakovačka, Martin biva umirovljen. Kao koprivnički gradonačelnik i podžupan veoma je doprinio Koprivnici. Godine 1879. organizirao je smještaj bjegunaca iz Bosne pa je odlikovan viteškim križem Franje Josipa. Bio je poznat po štedljivosti. Za vrijeme njegova podžupanovanja u Đakovu nastala je uzrečica »Oslobodi nas Bog kuge, glada, rata, Strossmayerova jeda i Ožegovićevih krumpira.« Naime, Strossmayer se često ljutio, a Ožegović je zatvorenike u županijskom zatvoru hranio gotovo isključivo krumpirom.³⁰ Po umirovljenju 1886. godine vraća se u Koprivnicu gdje je živio do smrti 1908. godine baveći se gospodarstvom.

Bio je član podružnice Prve dalmatinsko-hrvatske-slavonske gospodarske izložbe u Zagrebu 1864. godine, podupirući član Društva za povjesnicu jugoslavensku 1851. godine, jedan od utemeljitelja JAZU-a 1864. godine koji je do 1867. godine u tu svrhu uplatio 30 forinti. Bio je pretplaćen na list *Književnik* (1864. - 1866.) i *Dragoljub* (1867. - 1868.).³¹

Kao gradonačelnik Koprivnice, Martin Ožegović djelovao je u vremenu razvojačenja Đurđevačke i Križevačke pukovnije 1871. godine i ponovno u periodu od 1872. do 1874. godine.³² Za njegova načelnikovanja u Koprivnici, Tomo Šestak iz Češke postao je kapelnikom gradske glazbe i orguljašem u župnoj crkvi. On vodi glazbu i zborove u Koprivnici sve do 1921. godine pa je, zahvaljujući njemu, Koprivnica grad koncerata i dobre glazbe. U to vrijeme Đuro Estera, učitelj i komediograf, s dobrovoljnom kazališnom druž-

28 H. Petrić, *Koprivnica*, str. 40-41.

29 Isto. *Židovi u Koprivnici. Katalog izložbe Muzeja grada Koprivnice 31. III. - 30. VI. 2005.*, (uredio Dražen Ernečić), str. 20. Sinagogu u Svilarskoj ulici restaurirao je 1937. godine arhitekt Slavko Löwy koji je rođen u Koprivnici.

30 Zapisi Martina pl. Ožegovića Barlabaševačkog, *Hrvatski dnevnik*, n. dj.

31 Agneza Szabo, *Središnje institucije Hrvatske u Zagrebu 1860-1873.*, II, Zagreb, (Zagreb : Filozofski fakultet : Zavod za hrvatsku povijest 1987).

32 Brozović, *Grada*, str. 44.

nom priređuje svoje komedije u zgradi svilane u Svilarskoj ulici, a kasnije i u sali hotela »K caru austrijskome« koji tad prelazi u ruke židovske obitelji Švarc. Godine 1874. koprivnički studenti koji su upisali tek otvoreno Sveučilište Franje Josipa u Zagrebu priredili su koncert pa je ta godina obilježena kao godina osnivanja pjevačkog društva »Podravac«. Ono je dalo pečat glazbenom i zabavnom životu Koprivnice, osobito pokladnim i karnevalskim zabavama.³³ Uglavnom, Koprivnica u to vrijeme stupa u fazu modernizacije pa se podižu i prvi veći proizvodni pogoni: tvornica octa, radione za obradu željeza i sl. Za bana Josipa Jelačića koprivnički Židovi koji su Carskim patentom dobili slobodu stanovanja sagradili su 1875. godine sinagogu. Njen graditelj bio je Josip Reš, štajerski Nijemac, otac Viktora Reša istog zanimanja, koji je tijekom svog dugog života izgradio pola Koprivnice, često po nacrtima zagrebačkih arhitekata.³⁴

Martin Ožegović je i nakon povlačenja iz politike ostao u Koprivnici. Ondje je sagradio lijepu jednokatnicu u Gospodskoj ulici od koje je veća bila samo kuća obitelji Sulimanović koji su se bavili medicarstvom. Martin pl. Ožegović, umirovljeni podžupan Koprivnice s 370 forinti poreza još 1898. godine ubrajao se među snažnije porezovnike Bjelovarsko-križevačke županije.³⁵

No, čini se da je uslijed germanizacije, a onda i mađarizacije, prolazio slična razočaranja kao i ban Josip Jelačić i Ivan Kukuljević Sackinski pa je 1852. godine bio član podružnice Društva za povjesnicu i starine Jugoslavenah u Koprivnici, zajedno s podžupanom Jankom Carom.³⁶ U to vrijeme bio je i perovodni pomoćnik koji je očito napredovao u službi, a 1862. godine sudjelovao je i u rušenju vrata i drvenog mosta na ulazu u Starogradsku ulicu i u Križevce. Tom prilikom zatrpan je vodeni opkop kako bi se otvorio najkraći put prema Podravini i Križevcima. Velika rekonstrukcija izvršena je 1857. godine, dakle u godini u kojoj je izvršen

prvi suvremeni popis stanovništva u Hrvatskoj koji je trebao omogućiti bolje planiranje budućnosti. Od čitavog tog dijela ostala je samo oružana kroz koju je možda i bio ulaz u tvrđavu, a ona je kasnije preuređena u skladište tvrđave. Nakon što je generalat preseljen u Bjelovar 1765. godine, pretvorena je u vatrogasno spremište, zatim školu, 1870. godine u bolnicu, a prilikom izgradnje pruge Mađarska - Zagreb služila je i za stanovanje, a neko vrijeme i kao kasarna pograničnoj straži.

Nema sumnje da su najveće promjene izvršene u vrijeme kad je Martin Ožegović bio gradonačelnik, ali uz otpor starih građana Koprivnice. Domaći cehovski majstori, čija je djelatnost zabranjena 1872. godine, bune se jačanju židovske trgovine pa trgovci na ulaze svojih trgovina stavljaju teška željezna vrata kakva su imali samo zatvori i plemićki dvorci. Jedna od njih su i sačuvana, a dokaz su da su Židovi držali i vrlo vrijednu robu. Martin Ožegović je kao narodnjak 1871. godine izabran za gradskog načelnika Koprivnice, nakon Viktora pl. Somogya koji je bio gradonačelnik od 1859. do 1871. godine. No, Ožegović nije bio po volji Mađaronima. Smijenjen je 1871. godine po želji namjesnika banske časti Antuna Vakanovića zbog svojih simpatija prema Židovima i Srbima na koje se i oslanjao pri modernizaciji Koprivnice. Njega je zamijenio Franjo pl. Kemenović, gradski sudac 1862. godine koji je trebao preobratiti građane Koprivnice u unioniste.³⁷ No, to mu nije uspjelo pa je ban Ivan Mažuranić 1873. godine ponovno imenovao Martina Ožegovića koprivničkom gradonačelnikom. On je nastavio s akcijama koje je planirao još 1871. godine. Sakupio je sredstva za gradnju gradske bolnice koju su po nacrtu Adolfa Felbingera gradili Antun Cibulić i Joseph Heuberger. Bolnica je otvorena polovicom 1875. godine.³⁸ Moderna zgrada privukla je kvalitetne doktore, kakav je bio i dr. Niko Selak koji ju je od 1889. do 1891. godine znatno uredio. Martin Ožegović je 1876. godine imenovan za podžupana u Slavoniji, a Gabriel pl. Kiš proglašen je podžupa-

33 Isto, str. 114.

34 Isto, str. 58.

35 *Izveštaj o upravi bjelovarsko-križevačke Županije za 1898.*, str. 85.

36 Brozović, *Grada*, str. 112.

37 Isto, str. 44.

38 Isto, str. 115.

nom u Koprivnici.³⁹ Naime, 1875. godine Mažuranić je proveo novo razdiobu Hrvatske prema kojoj je Križevačka županija imala dvije podžupanije: Križevačku i Koprivničku. Mažuranić je obje podžupanije jednako tretirao, što je mnogo pomoglo Koprivnici da razvije svoje građanske liberalne potencijale i ojača kapital koji je dobio razmjere kakve nikada prije nije imao. No, 1879. godine ban Ivan Mažuranić podnosi ostavku, a s njim u povijest odlazi i Martin pl. Ožegović. Novi koprivnički gradonačelnik postaje Stjepan pl. Šašić (1876. - 1883.) koji nije imao Ožegovićeve kvalitete. No, započeto se i nastavilo. Već 1869. godine osnovana je Glogovačka rudarska udruga za kopanje ugljena, a oko 1871. godine zbog željezničke pruge osnivaju se i sokolovačko-lepavinski ugljenici čiji ugljen koristi i Ugarska kraljevska željeznica za vlakove na toj pruzi. U Koprivnici su 1872. godine otvorene 3 štedionice: Dionička štediona d.d., Gradska štediona d.d. i Štedionica pripomoćnog društva d.d. One ukazuju na razvoj bujnog trgovačkog i privrednog života koji je doveo do snažnog povećanja obima kapitala i radne snage, dakle poduzetništva uopće.

Za Martina Ožegovića počelo je rušenje koprivničke tvrđave i oslobađanje prostora za izgradnju građanske Koprivnice. Godine 1875. srušena su i tvrđavska vrata, a kameni kip Sv. Ivana Nepomuka koji je stajao na izlazu iz tvrđe smješten je na ivici gradskog parka, nasuprot današnjem ulazu u tržnicu.⁴⁰ Nakon što je srušena kapelica Sv. Florijana, u Varaždinskoj ulici sagrađena je nova mala kapelica. No, cijeli proces rušenja Koprivnice odvijao se vrlo polako.⁴¹

I kao privatnik Martin Ožegović ostaje vezan uz Koprivnicu do svoje smrti. Sagradio je vlastitu kuću u Gospodskoj ulici (danas Esterova), kraj današnje apoteke »K orlu«, preko puta župne crkve Svetog Nikole, koju je gradio poznati zagrebački arhitekt Cernelutti. Kuća je dugo bila okupljalište koprivničke elite. Riječ je o solidno građenoj je-

dnokatnici u kojoj je 70-ih godina 20. stoljeća godinama, poslije umirovljenja u Okružnom sudu u Varaždinu, stanovao dr. Milan Švarc sa suprugom. Susjedna kuća bila je velika kuća S. Sulimanovića, licitara čiji su proizvodi bili traženi na sajmovima jer su rađeni u obliku srca, lutkica, konja i cvjetova izražavali želje i nade onih koji su ih kupovali. Posljednji Sulimanović dao je svoju kuću za čuvanje gradskih starina Leanderu Brozoviću, a u njoj je 1906. godine kod kćerke umro i hrvatski književnik Josip Kozarac za kojega se često navodi da je umro u Vinkovcima. Ožegovićeva kuća bila je vrlo solidno građena pa joj nije naštetio ni potres 1880. godine prilikom kojeg je jako stradala crkva Sv. Nikole na suprotnoj strani ulice. Ona je bila toliko oštećena da se od 1890. do 1892. godine u njoj nije mogla služiti misa.

Usprkos nastojanjima Martina Ožegovića i drugih da Koprivnica dobije status grada prvog reda, Zakonom o gradovima iz 1895. godine to ipak nije uspjelo. Samo četiri grada u Hrvatskoj, Zagreb, Varaždin, Osijek i Zemun dobila su taj status koji im je davao mnogo više slobode u upravljanju i nezavisnost u donošenju zaključaka. Grad Koprivnica bio je podložan Križevačkoj, odnosno od 1886. godine Bjelovarsko - križevačkoj županiji te se kao obično kotarsko mjesto, iako s gradskim osobinama, morao boriti za potvrdu svojih odluka. Međutim, to je bilo i pozitivno jer su se u nastojanju da što bolje razviju svoj grad udružile sve pozitivne snage.

Ožegović poslije odlaska Martina iz uprave nisu do 1918. godine dobili znatniju ulogu u upravi Koprivnice, ali ta obitelj je ipak uživala veliki ugled, pa i onda kada su materijalno počeli propadati. Kao što nisu bili omiljeni od mađarona, nisu bili omiljeni ni u novoj jugoslavenskoj državi koja nije željela surađivati s ostacima plemstva, kao ni s onima koji su bili posebni, što je slučaj Ožegovića. Njihova suradnja sa židovskim obiteljima u Koprivnici, ali i jako socijalističko opredjeljenje, često je Dušana Ožegovića dovodilo u vrlo nezgodan položaj.

Mislim da bi nekoliko riječi trebalo reći i o Ljudevitu Ožegoviću, barunu slikaru, koji je umro

39 *Pučki prijatelj*, 12, 24. III. 1875.

40 Brozović, *Grada*, 66. slika.

41 Mnogi građani Koprivnice protivili su se rušenju bedema. (L. Brozović, Spasavanje gradskih bedema, *Koprivnički Hrvat*, 20. IX. 1941.).

1913. godine i koji se spominje i u povijesti Gline (1909. -1912.).⁴² Njegova supruga Ivka radila je kao učiteljica u Koprivnici i odlikovala se humanitarnim radom u Crvenom križu. Umrla je 1923. godine, a na njen pokop u znak zahvale u Zagreb je došlo mnogo Koprivničanaca.⁴³ Ivka je bila sestra Lea Hirshlera koji je 1889. i 1908. godine bio predstojnik Izraelitičke općine Koprivnice.⁴⁴ Hirschlerovi su bili dobri s Martinom Ožegovićem i njegovom obitelji, što dokazuje i fragmentarno sačuvana arhiva Hirschlerovih.⁴⁵ Jedan Hiršler pisao je i povoljne kritike o pjevanju Lucije Ožegović za vrijeme njenih zadnjih solisitčkih nastupa u Zagrebu.⁴⁶

Neupitna je povezanost Ožegovićevih s Hirschlerovima i Scheyerovima. Nema nikakve sumnje da je Martin Ožegović kao podžupan pomagao Židovima da se etabliraju u Koprivnici i razviju svoje privredne potencijale za dobrobit mjesta, preuzimajući često vodeća mjesta u upravi, sudstvu i zdravstvu. Zahvaljujući marljivom domaćem stanovništvu i iskusnom vodstvu, Koprivnica je brzim korakom kročila u budućnost, pretvarajući

se u značajno privredno središte srednje Podravine na vratima Srednje Europe.

Dušan Ožegović (Koprivnica, 1891. - Zagreb, oko 1960.). Martin Ožegović bio je oženjen Milicom⁴⁷ pravoslavne vjere s kojom je imao dva sina, Dušana i Mitu. Stariji sin Dušan bio je katoličke, a mlađi Dimitrije (Mita) pravoslavne vjere. No, oba brata dobila su pravoslavno ime, iako ima i Dušana katolika, osobito u okolici Sinja. Ja se prisjećam oba brata, uvijek namrštenog Dušana kako predvečer šeće Varaždinskom ulicom u društvu bankarskog činovnika Milana Švarca i pravnika Randića, suvlasnika hotela »K caru« koji je radio i u carinskoj službi. Sjećam se i mnogo mirnijeg Mite, uvijek zaposlenog u nabavi namirnica za najbolji koprivnički hotel »K caru« koji bi u vrijeme kada sam prolazila kraj hotela u školu već pripremao kola za odlazak na tržnicu. Zajednička osobina obojice braće bila je neobična duguljasta i velika glava na malenom zbitom tijelu.

Dušanu Ožegoviću glavno zanimanje bilo je novinarstvo koje ga je prisililo da se bavi i politikom. Koprivnički i križevački Ožegovići su se često posjećivali. Stoga Dušan prije 1918. godine polazi gospićku gimnaziju jer je senjska gimnazija koju je osnovao biskup Mirko pl. Ožegović bila ukinuta zbog nedostatka financijskih sredstava. Dušan nije završio gimnaziju jer je očito pao pod utjecaj nekog lošeg društva. U Gospiću troši više nego što smije pa je zapao i u financijske neprilike jer se obiteljsko blago potrošilo i nestalo u lošim financijskim transakcijama. Za vrijeme Prvoga svjetskog rata, po svjedočanstvu koprivničkog bilježnika dr. Veljka Ilića, uhićen je zbog skitanja i sumnjivosti i odveden u Koprivnicu koja mu je bila zavičajno mjesto. To je kasnije iskoristio kako bi se prikazao žrtvom austro-ugarskih vlasti i na taj način »izbrisao« svoju plemićku povijest. Odmah poslije rata bio je predsjednik komunističke organizacije u Koprivnici i kao takav je 1920. godine na komunističkoj listi izabran za gradskog zastupnika. Iste godine vodi se u zemaljskom spisku komunista, što mu je zatvorilo ulazak u redove

42 Branko Vujasinović, *Kronika Gline 1734-1941*, rukopis, str. 142. i 145.

43 Tomislav Bogdanović, Ivka Hirschler, *Cris*, sv. 14., Križevci, 2012. (u pripremi za tisak).

44 *Židovi u Koprivnici*. Katalog, str. 73.

45 Veza Ožegovićevih s Hirschlerovima i Scheuerovima je neupitna. Leo Hirschler ml. se 23. svibnja 1926. godine ženio u Koprivnici a pozivnice mu je tiskao Ožegović jer mu je Ivka bila teta. Adela Scheyer rođena Hirschler u Koprivnici 1860. - 3. svibnja 1932. , bila je vrlo aktivna u Jevrejskom dobrotvornom gospojinskom društvu pa je dobila orden Sv. Save V. stepena u vrijeme monarhističke Jugoslavije (Katalog izložbe, str. 72.). Tajnica Jevrejskog dobrotvornog gospojinskog društva 1928. godine bila je Berta Scheyer, a predsjednica Hermina Eisenstein, supruga predsjednika jevrejske vjeroispovjedne općine u Koprivnici. Očuvana je novogodišnja čestitka trgovcu Emanuelu Hirschl oko 1900. godine. Godine 1912. trgovina Hirschl i drugi trgovina Neuman iz Kloštar Ivanića pišu Adolfu Trautmannu u Selnik gdje su također imali trgovinu. Naime, Hirschlerovi i Scheyerovi bili su povezani. Trgovac specijalnom robom Josip Scheyer ubijen je u koncentracijskom logoru. Još 1929. godine umro je Jaques Hirschler rođen 1850. godine. Dana 2. ožujka 1921. godine umrla je Sidonija Hirshler rođena 1862. godine. (Katalog izložbe, str. 72.).

46 Vidi rad Lucije Konfic o Luciji Ožegović na znanstvenom skupu na Kalniku 2012.

47 Ona se spominje kao pretplatnik *Dragoljuba* 1867-1868, pod br. 410.

ne samo državnih, već i gradskih činovnika monarhističke Jugoslavije. Po prirodi bio je vječni kritičar i buntovnik te je često dolazio u sukob s vlastima.⁴⁸

Izvršno je svirao glasovir pa u vrijeme nijemih filmova do 1929. godine svira kao glazbena pratnja u kinu Jadran gospođe Vaić, u tadašnjoj Varaždinskoj ulici, kao i u kinu »Velebit« na glavnom trgu. No, ponajviše se ističe kao sudionik tarifnih pokreta i štrajkova u industrijski razvijenoj Koprivnici poslije Prvoga svjetskog rata. Godine 1924. bio je predsjednik Radnog odbora Hrvatskog Radiše u Koprivnici koji je imao 86 članova. Bila je to izvanredno važna aktivnost za zbrinjavanje siromašne djece u dobre zanate. Bio je predsjednik spomenutog odbora još i 1928. godine kad je njegov tajnik bio obrtnik Ivan Lesar.⁴⁹

Ožegović se uoči diktature povezoao s Mihovinom Tomcem, vođom frankovaca, koji je prijateljevao i dr. Antom Pavelićem, Perčecom i Dimitrovićem. Zajedno s Tomcem uređuje frankovački tjednik *Koprivnički Hrvat* koji je do 1929. godine napadao sve srpsko i jugoslavensko, a onda, pokušavajući spriječiti zabranu, počeo pisati mnogo pomirljivije članke. Godine 1933. vlasti su ga zabranile pa su *Podravske novine* Vladimira Malančeca⁵⁰ ostale jedini koprivnički list u kojem je pisao i Dušan Ožegović. Preko glazbe Dušan Ožegović prijateljevao je i s bivšim pravaškim saborskim zastupnikom župnikom Stjepanom Pavunićem, što mu je mnogo pomoglo u preži-

vljavanju jer je bio autor niza novinskih članaka o humanitarnoj i glazbenoj djelatnosti katoličke crkve u Koprivnici, osobito u društvima »Domojub« i »Podaraca«.⁵¹ Kao novinar bio je vrlo oštrog pera. Pisao je o dolasku bana dr. Josipa Šilovića u Koprivnicu, o dolasku ministra radikala dr. Srškića te o tome kako je odbio postati gradski zastupnik Koprivnice kada je zastupnike imenovalo ministarstvo, odnosno kralj poslije 6. siječnja 1929. godine. Pisao je protiv gotovo svih ljudi na vlasti u razini grada, protiv direktora gimnazije Galijana, ali i protiv Blaškovića, suradnika tjednika *Podravske novine*. Kritici nije izbjegao ni dr. Vladimir Malančec kada je postao gradonačelnik, odnosno senator. Okomio se i na Frana Kamenara, prijašnjeg koprivničkog gradonačelnika, kao i na Andriju Pavlovića, stolara, člana Samostalne demokratske stranke.⁵²

Dušan Ožegović jedini je novinar u Koprivnici u monarhističkoj Jugoslaviji. Bez njegovih članaka znali bismo mnogo manje o građanskoj Koprivnici u vremenu velike svjetske krize i poslije nje. Bio je prijatelj odvjetnika i liječnika Koprivnice, čest gost u restauraciji »K caru« koja je imala velike prozore okrenute prema Florijanskom trgu odakle je mogao pratiti kretanja i druženja građana, a mnogo toga doznavao je i u razgovorima s koprivničkom elitom koja je tamo svraćala na partiju karata ili kavu. No, nikada nije isticao svoje plemićko porijeklo, očito shvativši da je vrijeme plemstva prošlo. Opterećen svojim nasljeđem, ipak nije otkrio svoje pravo područje djelovanja pa je lavirao od radničkog i socijalističkog pokreta sve do desnih struja, prosrpskih struja u građanskoj Koprivnici, što otežava ocjenu njegove ličnosti sve dok se ne pronađu njegova privatna pisma. Ipak, mora mu se priznati da je kroz čitav život zadržao jaku socijalnu osjetljivost u odnosu na slabe i ranjive slojeve društva.⁵³

48 Krušelj, *U žrvnju državnog terora i ustaškog terorizma 1929-1941.*, Koprivnica, 2001., str. 69.

49 Organizacija društva u domovini, *Kalendar hrvatskog Radiše za 1928.*, str. 125.

50 Vladimir Malančec (1898. - 1985.) sin je uglednog koprivničkog odvjetnika, vezao se uz HSS pa je 1927. godine izabran za gradonačelnika. Ubrzo je i smijenjen zbog sukoba s Kraljićem. Kralj ga je ponovno postavio za gradonačelnika 1929. godine. Napušta komunalnu politiku kada je 1931. godine ušao u parlament u Beogradu. No, 1935. godine gubi na izborima jer mu narod nije produžio povjerenje. Izbavljen iz logora Danica nakon 1945. godine ponovno se vraća u Koprivnicu gdje se bavi odvjetništvom. Darovao je svoju lijepu kuću kraj franjevačke crkve gradu i ona je danas kulturni spomenik s kvalitetnim eksponatima iz građanskog vremena druge polovice 19. i prve polovice 20. stoljeća.

51 Milivoj Kovačić, *Stjepan Pavunić. Virovec, vrbovečki i koprivnički župnik*, Koprivnica, izd. Hrv. zemljopisa, 2001., str. 50-57., 74-76.

52 Krušelj, *U žrvnju*. Krušelj spominje Dušana na više mjesta.

53 Kolar, Grad Koprivnica i njegovi ljudi u vrijeme velike svjetske gospodarske krize, *Podravina*, vol. 6, br. 1., 2007., str. 150.

Godine 1929. Dušan Ožegović postao je dopisnik *Jutarnjeg lista* koji je vodio Josip Horvat, što je njegovu peru omogućilo oštru kritiku. Zbog toga su mu neke ustanove zabranile pristup svojim prostorijama, npr. gimnazija, komesar željezničke i pogranične policije, predstojništvo Gradske policije i neki drugi. To je klasičan primjer kako je monarhistička Jugoslavija u vrijeme diktature onemogućavala slobodan rad medija, iako je još 1925. godine donesen veoma liberalan Zakon o štampi. No, Dušan Ožegović nije oklijevao zubnog tehničara Dragutina Raiznera, brata predstojnika gradske policije I. Raiznera, optuži kao politički preeksponiranog, zbog čega je na Kotarskom sudu u Koprivnici osuđen na tri dana zatvora zbog klevete. Združio se s otpuštenim detektivom Škrlecom kojega je okružni inspektor po savjetu I. Raiznera otpustio iz državne službe. Nagovoren od Ožegovića, Škrlec je podnio prijavu protiv I. Raiznera te prijavu protiv Gjorgjevića radi utaje državnog novca po prijašnjem šefu koprivničke željezničke stanice. Naime, velika svjetska kriza pogoršala je položaj državnog činovništva i oni su počeli uzimati mito kao nadoknadu za smanjenje plaće od 10 % i smanjenje poslova uopće.

I Dušan Ožegović živi sve neurednije pa ga ostavlja supruga s dvoje djece. Sve je to ostavilo trag na njegovu pisanju i ponašanju koje postaje pomalo nekontrolirano.

Ostavši bez posla, u noći 29. prosinca 1930. godine u restauraciji »Križ« govori protiv Dragutina Galijana, direktora gimnazije. U dva sata u noći na Silvestrovo počeo je u punoj kavani »Car« govoriti protiv predstojnika gradske policije Luje Raiznera, optužujući ga za progon. Oštro je napao diktaturu, rekavši da je Hrvatska pod okupacijom, uz hvaljenje već interniranog Srbina Svetozara Pribičevića koji ne prihvaća suradnju u vladi po njenom diktatu. Policijski detektiv Gjuro Manojlović zabilježio je spomenutu izjavu, što je Raizneru po povratku s godišnjeg odmora omogućilo da na Sudu za zaštitu države u Beogradu podigne novu tužbu protiv Ožegovića. Osim toga, na osnovu par. 313 krivičnog zakonika i 302 zbog povrede i klevete državnog službenika tužio ga je

i državnom odvjetniku u Bjelovaru pa je odmah zbog 2 policijska izgređa osuđen na 8 dana zatvora.⁵⁴ Ožegoviću je otežano i objavljivanje.

Raizner je zaveo strahovitu diktaturu u Koprivnici 1931. godine, a kao izgovor koristeći i djelovanje ustaša u Janka Pusztu odakle su vršene upadi na teritorij koprivničkog i đurđevačkog kotara.⁵⁵ Prijave zbog nošenja plemenskih znakova, ali i pojava svakog političkog letka izazivale su reakciju policije pa je čak i Vladimir Malančec, gradski načelnik Koprivnice, prijavljen jer nije hitno podnio prijavu da su neki gosti na zabavi u dvorani Domoljuba 1930. godine nosili plemenske oznake društva »Podravac« na kojima je bila hrvatska trobojnica.⁵⁶

No, po onoj staroj »što pritisneš jače, to jače skače« teror je izazivao razne efekte. Jedni su se još više bunili, a drugi su pokleknuli pred silom. Mihovil Tomac, vlasnik i izdavač *Koprivničkog Hrvata*, počeo se početkom 1931. godine izjašnjavati Jugoslavenom ne bi li izbjegao zabranu lista, no uzalud.⁵⁷ Raizner se okomio i na župnika Pavunića koji nije došao na doček bana dr. Josipa Šilovića u Koprivnicu, kao ni na doček ministra dr. Srškića nešto kasnije. Također, zahvalio se i na časti gradskog zastupnika pa je Raizner u studenom 1930. godine podnio o tome prijavu Odeljenju za državnu zaštitu u Zagrebu.⁵⁸

Pomalo zaplašen, Dušan Ožegović mijenja taktiku. Piše kako je Koprivnica dočekala dolazak kralja Aleksandra u Koprivnicu u cvijeću, s državnim zastavama i s mnoštvom oduševljenog na-

54 Krušelj, *U žrvnju*, str. 69-71.

55 Vladimir Šadek, *Ustaše i Janka Pusztu, Prilozi o djelovanju logora Janka Pusztu i razvoja ustaško-domobranskog pokreta u Podravini za vrijeme monarhističke Jugoslavije*, Molve: Društvo za povjesnicu i starine Molve, 2012. Šadek u ovoj monografiji analizira i odjek ustaškog djelovanja u tom logoru na koprivničko i đurđevačko područje. Vlasti su reagirale na upade ustaša kao djelovanje neprijateljskih snaga u ratu i gotovo eliminalne mirnodopske zakone.

56 Krušelj, *U žrvnju*, str. 72.

57 Isti, str. 76

58 Isti, str. 78. Podnesena je prijava i protiv župnika Pavunića jer 3. svibnja 1931. godine nije došao na prijem kod bana Perovića koji je posjetio Koprivnicu.

roda.⁵⁹ Bilo je to 3. lipnja 1931. godine. Piše da je Zrinjski trg bio je pretvoren u cvjetnjak. Kralja je dočekao dr. Vladimir Malančec, učitelj Mato Sudeta, brat već umrlog pjesnika Đure, a komandant, potpukovnik Svetozar Milošević, podnio je izvještaj o stanju na tom dijelu državne granice koja je još uvijek bila osjetljiva. Zakusku je priredio gradonačelnik u aranžmanu Marije Kovačić, supruge bankovnog savjetnika i kotarskog načelnika. U vijećnici je kralj primio i bivšeg zastupnika HSS-a, seljaka Pavla Dombaja iz Drnja. Kralj se upisao u Spomen knjigu grada Koprivnice te u Spomen knjigu Dobrotvornog gospojinskog društva koje je u to vrijeme vodila gđa Fuchs.

Iako je u jeseni 1931. godine Raizner maknut s mjesta predstojnika gradske policije u Koprivnici, policijski agent Đuro Manojlović nastavio je progoniti i župnika Pavunića i društvo »Podravac«. Policijski teror počeo je popuštati tek kada je Muždeka otišao s mjesta kotarskog načelnika, dakle i s mjesta šefa Gradske policije, a osobito kada je dr. Vlado Malančec izabran za narodnog poslanika, a dr. Branko Švarc, dotadašnji podnačelnik, za novog gradonačelnika.⁶⁰ Dr. Branko Švarc bio je izuzetna ličnost, savjesno je obavljao svoju dužnost, kao Koprivničanac je poznavao građane i imao posebne sklonosti za pisanje tekstova šaljivih pjesama koje su se izvodile ne zabavama i čiji humor nije nikoga vrijeđao, ali je zabavama davao živost.⁶¹ Mnogi građani odahnuli su zbog nove uprave u gradu jer je Švarcu dobro rodno grad ležalo na srcu. Zahvaljujući dr. Švarcu Koprivnica je i veliku svjetsku krizu proživjela lakše nego što se očekivalo i tek kasnije je došlo do zatvaranja Danice i uljare.⁶² On je ublažavao i političke ekscese koji su povremeno izbijali. Primjerice, kada su u noći s 4. na 5. travnja 1932. godine razderane slike kralja u koprivničkoj gimnaziji, novi predstojnik gradske policije Dimić proveo je istragu i ponovno ojačao špijuniranje

građana, najstrože pazeći na dijeljenje antidržavnih letaka u gradu i okolici od kojih su neki dolazili i iz inozemstva. Zbog događaja u koprivničkoj gimnaziji uhićeni su Franjo Borić, Josip Korošec, Tomo Cupan, Emanuel Šimunović i Mijo Bzik, a nakon toga zatvorena je i koprivnička gimnazija, što je izazvalo silno uzbuđenje u gradu u okolici.⁶³ U prijavi Banskoj upravi okružni inspektor naveo je da su prilike u bjelovarskoj gimnaziji odlične, u Varaždinu povoljne, a u Koprivnici očajne te da se u Koprivnici državnim novcem odgaja antidržavni element. Također, naveo je da bi bilo poželjno da se koprivnička gimnazija zatvori, ne samo u interesu državnog budžeta, nego i u državnom i političkom interesu.⁶⁴ To je i učinjeno, a profesori su dobili premještaje u udaljene dijelove zemlje.

To je vrlo teško doba i za Dušana Ožegovića pa je dr. Krešimir Švarc zabilježio da je Dušan počeo podučavati djecu glasovir ne bi li zaradio sredstva za život. Koprivnica, naime, u to vrijeme nije imala glazbenu školu, ali su glazbenu poduku davali Dušan Ožegović i Čehinja Mariška Golubek, sve do 1938. godine kad u Koprivnicu dolazi Vladimir Dominis.⁶⁵ Dušan Ožegović je čak održao i nekoliko koncerata na klaviru u svratištu »Car«.⁶⁶ No, stalno ga prati policija pa često izbiva iz Koprivnice, vjerojatno je bio kod svojih rođaka u Zagrebu i na križevačkom području.

Kako bi ponovno stao na noge, počinje se baviti politikom, i to vrlo nesretno. Godine 1934.

59 Isti, *U žrvnju*, str. 90-91.

60 Krušelj, *U žrvnju*, str. 98.

61 Krešimir Švarc, *Štikleci iz Koprivnice*.

62 M. Kolar-Dimitrijević, Grad Koprivnica i njegovi ljudi u vrijeme velike svjetske gospodarske krize, *Podravina*, br. 11., Koprivnica, 2007., str. 138-156.

63 M. Kolar-Dimitrijević, Politizacija đaka na koprivničkoj gimnaziji od 1931. do 1935. godine i profesori iz Dalmacije Marko Šeparović i Ivo Marinković, *Podravski zbornik*, 31., Koprivnica, 2008., str. 137-158.

64 Krušelj, *U žrvnju*, str. 107.

65 Vladimir Dominis (Postire na Braču, 10. III. 1903. - Koprivnica, 29. IV. 1961.) Bio je izraziti glazbeni talent i još prije dolaska u Koprivnicu 1938. godine skladao je niz popularnih pjesama i šlagera u dalmatinskom duhu. Njegov dolazak u Koprivnicu bio je političke prirode te se pritajio kao orguljaš u crkvi Sv. Nikole. Početkom 1944. godine odlazi u partizane i tamo organizira partizansku limenu glazbu. Vrativši se u Koprivnicu, predaje glazbeni odgoj u školi i osniva glazbenu školu. Usmrtio ga je nesmotreno mu dani antibiotik prilikom jedne gripe. (D. Feletar, Vladimir Dominis, *Hrvatski biografski leksikon*, III., Zagreb, 1993., str. 499).

66 Švarc, *Štikleci*, str. 237.

počeo je pisati u režimskom duhu. Jedan je od pokretača i osnivača koprivničkog Udruženja četnika. Na njoj je bio Mijat Radović u ime glavnog banovinskog četničkog udruženja, mjesni paroh prof. Marin, sreski načelnik Bogić. Klicalo se kralju i srpstvu. Dušan je napisao članak *Za kralja i otadžbinu* objavljen u *Podravske novine*, a govor je držao i dr. Branko Švarc. Poslani su brzojavi kralju, grofu Miroslavu Kulmeru u Zagreb, predsjedniku banovinskog odbora Udruženja četnika.⁶⁷ Spomenuta politička orijentacija Kulmera i Ožegovića pokazuje da su ostaci bivšeg plemstva potpuno izgubili politički kompas. Dušan postaje novinar Udruženja srpskih radikala, ali i promotor osnivanja četničkih organizacija u Podravini. Dana 28. listopada 1934. godine prisustvuje osnivanju četničkog udruženja od 90 članova u Sokolovcu.⁶⁸ Čolić Ožegović, tajnik udruženja u Koprivnici, piše o svakom događaju u četničkoj organizaciji, pa tako i o posveti zastave u Koprivnici 21. srpnja 1935. godine.⁶⁹ Međutim, preveliki publicitet dan četničkoj organizaciji u Koprivnici ponukao je Bogića, kotarskog načelnika i predstojnika Gradske policije, da 30. rujna 1935. godine zatraži od Odsjeka za pravnu zaštitu Savske banovine zabranu djelovanja četničkih organizacija jer stvaraju zlu krv i imaju suprotne učinke od očekivanih, tj. jačaju jedinstvo. Bogić je na svoju ruku 25. listopada 1935. godine proveo zabranu četničke organizacije na području Koprivnice.⁷⁰

67 Krušelj, *U žrvnju*, str. 234-235.; *Za kralja i otadžbinu*. dok. br. 132., *Podravske novine*, 22. IX. 1934.

68 Krušelj, str. 241. *Podravske novine*, 3. XI. 1934.

69 Ožegović, *Posveta zastave četnika u Koprivnici*, *Podravske novine*, 13. VII. 1935. (Krušelj, dok. 146, str. 253-254. Na ovu posvetu došao je i zagrebački mitropolit Dositej, četnički vojvoda Kosta Pečanac s članovima glavnog odbora Četničkog udruženja i delegatima iz raznih krajeva, ruski kor iz Zagreba i drugi. Kraljevski dvor u Beogradu donirao je tom prilikom četničkom udruženju u Koprivnici tisuću dinara. Kumovi zastavi bili su dr. Vladimir Branković i Natalija Marin. Detaljan izvještaj objavljen je i u *Jugoslavenskoj straži* u Beogradu 28. srpnja 1946., vjerojatno iz pera Dušana Ožegovića, (Krušelj, dok. 149, str. 255-258). Na skupu je govorio i Adam Marin, vjeroučitelj pravoslavne vjere na koprivničkoj gimnaziji, glavni eksponent srpskih radikala u Koprivnici.

70 Krušelj, *U žrvnju*, dok. 152, str. 260-261.

Dušan Ožegović, jedini profesionalni novinar u Koprivnici, piše o svim događanjima u Koprivnici u *Podravske novine*. Tako piše i o žalobnoj sjednici Gradskog vijeća 12. listopada 1934. godine, nakon izvršenog atentata na kralja Aleksandra u Marseillu. Na pokop kralja u Beograd otišli su dr. Malančec, dr. Branko Švarc, gradski načelnik, gradski zastupnik Zelenko, Čiković, Vujlak, Gregurek i Imbrišak.⁷¹ U znak solidarnosti s režimom 27. siječnja 1935. godine u koprivničkoj Gradskoj vijećnici otkrivena je spomen ploča kralju Aleksandru I. Ujedinitelj od granita s izmišljenim natpisom zadnjih kraljevih riječi »Čuvajte Jugoslaviju« napravljen je novcem koji su dali građani.⁷²

Na izborima 1935. godine Malančec nije uspio jer mu narod nije iskazao povjerenje. Za narodnog zastupnika izabran je dr. Veljko Ilić, kandidat Bogoljuba D. Jeftića, odvjetnik i javni bilježnik iz Koprivnice, a za zamjenika Martin Ljubić, ratar iz Novigrada Podravske.

Dušan Ožegović pisao je i o dolasku nadbiskupa Antuna Bauera, a nešto kasnije i o dolasku nadbiskupa koadjutora Alojzija Stepinca u Novi-grad Podravski, Hlebine, Sogetec, Drnje, Golu i Ždalu 19. rujna 1934. godine.⁷³

Dušan Ožegović djeluje kao novinar čitave 1935. godine. Poslije zabrane četničke organizacije postaje mnogo tiši u iskazivanju jugoslavenstva, pa 23. studenog 1935. godine u *Domoljubu* čak piše i o proslavi 100. godišnjice hrvatske himne.⁷⁴

U Koprivnici je 24. studenog 1935. godine održana velika politička skupština HSS-a na kojoj

71 *Podravske novine*, 20. X. 1934.

72 Krušelj, *U žrvnju*, str. 242-243.; D. Ožegović, Svečano otkriće spomen ploče viteškom kralju, *Podravske novine*, 2. II. 1935.

73 Dušan Ožegović, Veliko crkveno slavlje u Koprivnici, *Podravske novine*, 25. V. 1935. str. 249-252. Ožegović kritizira što na proslavu nisu pozvana društva i ustanove koji su na jugoslavenskoj liniji. (Krušelj, dok. 114).

74 Krušelj, *U žrvnju*, dok. 156., str. 271-272.; *Podravske novine*, 30. XI. 1935. Tom prilikom muški zbor *Domoljuba* izveo je Matzovu skladbu *Hrvatski pjevački pozdrav!*, a dr. Ivan Prutulipac pročitao je predavanje o himni. Deklamirao je i student prava Ivan Paprika u narodnoj nošnji.

je govorio i Mihovil Pavlek Miškina, a u grad je došlo mnoštvo naroda pod narodnim zastavama. Među govornicima istaknuli su se Novaković, narodni zastupnik iz Molva, odvjetnik dr. Vlado Sabolić, dr. Lebović iz Bjelovara i drugi. Mačeka je zastupao dr. Žiga Šol, a Dušan Ožegović opet s oduševljenjem izvještava o tom događaju.⁷⁵ Obavještava i o povratku bivšeg narodnog zastupnika i gradskog načelnika Ivana Kraljića⁷⁶ s robije 25. travnja 1936. godine. Njega je na peronu dočekalo brojno građanstvo, Hrvatski akademski klub Zrinjski i Franjo Gaži iz Hlebina. Kraljić je bio osuđen 1934. godine, a amnestiran 1936. godine.⁷⁷

Usprkos relativno objektivnom pisanju, nema nikakve sumnje da je Dušan Ožegović sklon jugoslavenskoj opciji koja mu se vjerojatno činila najbližnja narodnjačkoj iz 19. stoljeća. Negativno piše o neuspjelom pokušaju govora o nacionalizmu i komunizmu frankovca Stjepana Buča u dvorani Domoljuba 13. veljače 1937. godine. Dvoranu je policija ispraznila jer su HSS-ovci iskazali negodovanje zbog dolaska Buča.⁷⁸

Od ljeta 1933. pa do siječnja 1939. godine predstojnik Gradske policije i kotarski načelnik u Koprivnici bio je Stevo Bodić. Ožegović ga hvali jer je svojom taktikom smirio strasti građana te povratio njihovu vjeru u poštenje uprave.⁷⁹

75 Dušan Ožegović, Politička skupština u Koprivnici, *Podravske novine*, 30. XI. 1935. (Krušelj, dok. 1587).

76 Ivan Kraljić (1879. - 1956.) je jedan od prvih Radićevih pristaša u Koprivnici, a kao predsjednik kotarske organizacije bio je do 1927. godine gradonačelnik Koprivnice. Iako biran za parlamentarnog zastupnika 1925. i 1927. godine, nije uspio održati neutralnost te je počeo pomagati ustaše na Janka Puszti što mu je donijelo višegodišnju robiju iz koje je izašao 1936. godine. Bio je i član Hrvatskog sabora 1942. godine, a poslije rata ponovno je osuđen na 20-godišnju robiju zbog suradnje s okupatorom.

77 Hrvoje Petrić, Razvoj HSS-a i seljačkog pokreta u Koprivnici i koprivničkoj Podravini od 1929. do 1941. godine, *Časopis za suvremenu povijest*, 34/2002., br. 1., str. 105. D. Ožegović, Iz robije na slobodu, *Podravske novine*, 25. IV. 1936. (Krušelj, *U žrvnju*, dok. 162, str. 179.).

78 Dušan Ožegović, Neuspjeh g. dra Buča u Koprivnici, *Podravske novine*, 20. II. 1937. (Krušelj, *U žrvnju*, dok. 167, str. 282-283.).

79 Dušan Ožegović, Kronika, *Podravske novine*, 8. siječnja 1938. Bogić je premještan za savjetnika u banskoj up-

No, Ožegović je opet u neugodnoj situaciji jer jačanjem HSS-a četnički pokret gubi gotovo svaku podršku u Koprivnici. Dušan Ožegović opširno opisuje osnivanje Mjesnog odbora Jugoslavenske radikalne zajednice (JRZ-a) u Koprivnici koji je inicirao Mihovil Tomac, predsjednik zajednice doma i škole, želeći se ponovno aktivirati u politici. Dogovoreno je i da Stjepan Lalić, šef ekspoziture Okružnog ureda Zavoda o zaštiti radnika pokuša u Koprivnici osnovati Mjesnu organizaciju omladine JRZ-a.⁸⁰

Godine 1938. Dušan Ožegović objavljuje napise o političko - kulturnim zbivanjima u Koprivnici. Nije bilo lako pisati o prilikama u Gradskom poglavarstvu i vijećnici, o borbi stranaka za izbornike te o dolasku nadbiskupa dr. Stepinca u Koprivnicu. Naime, nadbiskup Stepinec je u pratnji svog tajnika Franje Šepera 22. veljače 1938. godine posjetio Koprivnicu i koprivnički, đurđevački, ludbreški i križevački kotar.⁸¹ Ožegović se posvetio i Milivoju Somogyu, gradskom senatoru koji je još 1931. godine otpušten iz službe jer je kritizirao snižavanje zarada državnih činovnika za 10 %. Gradsko zastupstvo Koprivnice je 30. prosinca 1937. godine zaključilo da se senator Somogy ponovno primi u gradsku službu, a njegovo otpuštanje ocijenjeno je kao denuncijacija pristalica diktatorskog režima. Piše protiv nerealnih gradskih proračuna i o tužbi banu dr. Peroviću zbog prodaje najskupocjenijeg gradilišta pored Gradskog poglavarstva za 4 000

ravi, a kotarskim načelnikom u Koprivnici imenovan je Alfons Bagoly koji je 10. siječnja 1928. godine preuzeo dužnost.

80 Dušan Ožegović, Osnovan mjesni odbor JRZI u Koprivnici, *Podravske novine*, 19. III. 1938. (Krušelj, *U žrvnju*, dok. 173, str. 286.) Politički prijelaz Mihovila Tomca u režimski tabor žestoko je kritiziran od građana Koprivnice. (*Podravske novine*, 26. III. 1928.; Krušelj, *U žrvnju*, dok. 174, str. 287-288.) Tomac je odgovorio na taj napad tvrdeći da nikada nije zatajio da je Hrvat i da je pristaša Stranke prava, ali da smatra da je apstinencija od vlasti štetna za grad koji je doživio zatvaranje Danice i Tvornice ulja i čija industrija i trgovina propadaju. (Politički skokovi u Koprivnici; Krušelj, *U žrvnju*, str. 288-289.).

81 Dušan Ožegović, *Hrvatski metropolita u Koprivnici*. Preuzvišeni g. nadbiskup Stepinac predsjedao je 22. veljače sastanku svećenika u župnom dvoru, (*Podravske novine*, 26. II. 1938.; Krušelj, *U žrvnju*, dok. 171, str. 285-286.).

dinara. Somogy je denunciran, zatvoren 14 dana i konačno umirovljen, a onda opet reaktiviran.⁸²

Godina 1938. bila je vrlo teška za Koprivnicu jer zatvaranje jedine tvornice umjetnih gnojiva u Hrvatskoj »Danice« i Tvornice ulja smanjuje kupovnu moć građana zbog brojnih otpuštanja. Tek se sada osjetila velika kriza, počeo je rasti animozitet protiv Židova koji su se bolje snalazili u kriznim vremenima od domaćih trgovaca, ali i neki od njih napustili su Koprivnicu i potražili drugo mjesto poslovanja. Nevolja dijela stanovništva jača društvene napetosti i Dušan Ožegović piše da je ova haranga protiv Židova postala u »pravom smislu nečovječna« te smatra da je ona odjek događanja u Njemačkoj.⁸³ Ožegović objašnjava da su uzroci nevolje naroda na drugoj strani i da treba potražiti one koji visokim kamatama tlače narod.

Obojici braće, Dušanu i Miti, bilo je zajedničko njegovanje prijateljstva samo sa Židovima pa je i svratište »K caru« bilo njihovo mjesto za sastajanje. Dušan prati sve što se zbiva u Koprivnici i objavljuje gdje god može pa je tako objavio nekoliko stotina članaka. Iako mnogi od njih nisu potpisani ili su potpisani samo s O., oštro, kritično pero ipak ga je često dovodilo u sudnicu kao optuženika za krivi navod, odnosno netočno prikazivanje nekog događaja. U tim sporovima najbolje se vidjelo da o jednom događaju postoji nekoliko istina, ali koja je prava? To, dakako, Dušan Ožegović nije mogao odgovoriti jer je pisao članke neposredno nakon događaja. Odlikovao ga je sažet i jasan stil. Željko Krušelj, današnji glavni urednik *Glasa Podravine*, objavio je više Dušanih članaka u knjizi *U žrvnju državnog terora i ustaškog terorizma* (Koprivnica, 2001.) iz kojih možemo pratiti razmišljanja ovog prvog koprivničkog novinara koji je bio istinski posvećen svome zvanju i snosio posljedice svog djelovanja.

Ožegović i dalje pokušava korektno obavještavati o djelovanju stranaka, pa i HSS-a. Opisuje bo-

ravak Miškine u Šumadiji u rujnu 1938. godine.⁸⁴ Također piše i o boravku zagrebačkog mitropolite Dositeja u Šumadiji koji je u pratnji tajnika Živadinovića i arhijerejskog zamjenika prof. Vitkovića te Stopića i Vučinića, članova Pravoslavnog duhovnog suda, 2. listopada 1938. godine posvetio obnovljenu pravoslavnu crkvu u Koprivnici.⁸⁵

Iako je HSS na izborima za beogradski Parlament 1938. godine u koprivničkom izbornom kotaru dobio 12 433 glasova, za poslanika je izabran Adam Marin sa svega 1 618 glasa, a nije uspio ni Mihovil Tomac.⁸⁶ Kotarski načelnik tvrdio je da je pobjeda HSS-a izvojevana pod političkim terorom. Ipak, ova pobjeda HSS-a omogućila im je preuzimanje vlasti u kotaru i gradu pa se je seljaštvo počelo okupljati oko njihovih organizacija »Gospodarska sloga« i »Seljačka sloga«, a žene oko »Hrvatskog srca«. Mihovil Pavlek Miškina postaje najtraženiji govornik. Pokušaj Adama Marina u Banskoj upravi da se u prelaznom vremenu prema sporazumu 29. ožujka 1939. godine za gradonačelnika postavi trgovac Dragutin Cesarec nije uspio.⁸⁷ Naime, profesor Ključka, koji je od 1937. do 1939. godine bio gradonačelnik Koprivnice, molio je u veljači 1939. godine da Banska uprava smjeni neke gradske zastupnike koji otežavaju rad Gradskog zastupstva. To i učinjeno, ali situacija se nije promijenila jer je građanstvo i dalje tražilo ostavku svih gradskih zastupnika. Nastojanja Dušana Ožegovića da se kao novinar prilagodi političkim promjenama radikalni HSS-ovci više nisu tolerirali. Ožegović prestaje biti dopisnik *Podravske novine*. Uzalud s Tomom Čikovićem⁸⁸ do-

82 Dušan Ožegović, Gradski senator g. Milivoj Somogy vraća se u službu našeg grada, *Podravske novine*, 26. II. 1938.; Krušelj, *U žrvnju*, dok. 172, str. 286-287.

83 Dušan Ožegović, Sijanje mržnje protiv Židovima, *Podravske novine*, 23. IV. 1938.; Krušelj, *U žrvnju*, dok. 177, str. 292.

84 Dušan Ožegović, Miškina u Šumadiji, *Podravske novine*, 24. IX. 1938.; Krušelj, *U žrvnju*, dok. 183, str. 300.

85 Dušan Ožegović, Mitropolit Dositej u Koprivnici, *Podravske novine*, 8. X. 1938.; Krušelj, *U žrvnju*, dok. 185, str. 301.

86 Valko Loborec, Nakon izbora, *Podravske novine*, 17. prosinca 1938. U tom vremenu je Valko Loborec promovirao HSS.

87 Pop Adam hoće silom podjarmiti gradsku općinu, *Podravske novine*, 10. III. 1939. Taj broj *Podravske novine* je bio zabranjen i zaplijenjen.; Krušelj, *U žrvnju*, dok. 201, str. 322.

88 Tomo Čiković (1897. - 1981.) bio je trgovac brašnom u Koprivnici i dugogodišnji funkcioner koprivničkog HSS-a te je 1940. godine imenovan i gradonačelnikom. Opredi-

čekuje trojicu robijaša iz Đelekovca koji su zbog političke borbe bili osuđeni na 15 godina robije te su iz Lepoglave pušteni na odmor.⁸⁹ Prilike u Koprivnici uoči sklapanja dugo očekivanog sporazuma Cvetković - Maček i osnivanja Banovine Hrvatske bile su izrazito komplicirane. Ni Adam Marin se ne predaje te djeluje u srpskim selima oko Koprivnice.

Ožegović se ipak nadao da će ponovno dobiti svoje mjesto novinara nakon sporazuma Maček - Ožegović. Nakon sporazuma povjerenikom za grad Koprivnicu imenovan je Jovo Magovac, umirovljeni kotarski predstojnik, koji je dobro poznao situaciju u Koprivnici. On je 15. rujna 1939. godine položio prisegu, a na željezničkoj stanici dočekali su ga Tomo Čiković, Valko Lobarac, Stjepan Prvčić, Pavao Vuljak, Viktora Senjan i Dušan Ožegović. Istog dana Ivo Ključka predao je Magovcu upravu grada.⁹⁰ Ključka nije napustio grad, već je smrtno stradao vraćajući se iz jedne vatrogasne zabave u Križevcima. Pokopan je na koprivničkom groblju.

Nakon Sporazuma Cvetković - Maček na području Koprivnice nastoji se smiriti žestoke strasti na nacionalnoj i klasnoj osnovi, u što je uključen i Mihovil Pavlek Miškina koji se prisjeća sloge Srba i Hrvata stvorene u vrijeme Stjepana Radića i Svetozara Pribičevića 1927. godine. No, situacija je sada bila drugačija jer Hitlerov Treći Reich utječe na politiku pa su ponovno na istaknuta mjesta u školstvu postavljeni prof. Julije Makanec i Stjepan Malenica, obojica pravaške, odnosno ustaške orijentacije. Početkom 1940. godine politika se opet mijenja. Umirovljeni su Ivo Ključka,⁹¹ poznata uči-

teljica Josipa Krušec, Bogdan Babić, Ivan Kocijan, Ante Šeparović i Stjepan Malenica, a premješteni Julije Makanec u Leskovac, Ivan Medved u Smederevsku Palanku te Vladimir Blašković.⁹² U svibnju 1940. godine smijenjen je i banovinski povjerenik za grad Koprivnicu prof. Ivan Hiršl, iako ga je narod volio jer je vodio veliku brigu o socijalno ugroženima, nastojeći da se u grad uvede pravda. U svibnju 1940. godine za načelnika je imenovan Tomo Čiković, predsjednik gradske organizacije HSS-a, a za podnačelnika geometar Stjepan Bešenić.⁹³ Ovo je vrlo teško vrijeme pa je zabilježeno da su u Sokolovcu 08. siječnja 1940. godine održan sastanak predstavnika Samostalne demokratske stranke i HSS-a na kojemu je govorio senator dr. Sava Kosanović, narodni zastupnik Miškina, Tomo Čiković, predsjednik Mjesnog odbora SDS-a u Velikom Pogancu, Mijo Pavković i novinar Dušan Ožegović. Istovremeno je Banska vlast rehabilitirala bivše profesore Julijana Mankanca i Stjepana Malenicu koji su bili ustaškog opredjeljenja pa se objedinjavanjem ustaških snaga na području koprivničkog kotara osjeća njihovo sve jače djelovanje.⁹⁴ Slavko Kvaternik je ustašu Nikolu Hermana imenovao povjerenikom ustaške organizacije za koprivnički kotar još 1940. godine, a komunisti, iako od 1935. godine organizirano djeluju na području kotara, zbog Miškine koji nije želio prihvatiti komunističku ideologiju kao svoj credo objavivši 1938. godine brošuru *Zašto hrvatski seljak nije komunist*, tek postepeno osvajaju lijevo krilo HSS-a. Ova diferencijacija, politički prijelazi, ali i sve veće jačanje Banovine Hrvatske u okviru monarhističke Jugoslavije, posve su smeli Dušana Ožegovića.

Po ne znam koji put Dušan Ožegović se opet našao u vrlo neugodnoj situaciji te na izvjesno vrijeme nestaje s javne scene. *Podravske novine* koje je uređivao prestaju izlaziti, a tiska se *Ko-*

a onda je ipak zataknut u njegov grob.

jelivši se za lijevo krilo HSS-a, postao je i vijećnik ZAVNOH-a te bio i član AVNOJ-a na Trećem zasjedanju. Poslije rata 1945. godine imenovan je ministrom poljoprivrede i šumarstva. Umirovljen je kao zastupnik u Hrvatskom saboru i Saveznoj skupštini 1954. godine.

89 Krušelj, dok. 203., str. 324.

90 Gradske vesti, *Podravske novine*, 16. IX. 1939.; Krušelj, *U žrvnju*, dok. 218., str. 227.

91 Iločanin Ivo Ključka stradao je u prometnoj nesreći 1939. godine vraćajući se iz vatrogasne zabave u Križevcima. Pokopan je u Koprivnici, ali mu je grob prekopan i u njega pokopan jedan partizanski borac. Metalni križ Ključke dugo je stajao naslonjen na stražnji dio grobne kapelice,

92 Istina i pravda pobjeđuju, *Podravske novine*, 27. I. 1940.; Krušelj, *U žrvnju*, dok. 223, str. 348-349.

93 Nova gradska uprava., *Podravske novine*, 11. V. 1940.; Krušelj, *U žrvnju*, dok. 225, str. 350-351.

94 Zdravko Dizdar, Odnos ustaša prema HSS-u na koprivničkom području i u ustaškom logoru Danica kraj Koprivnice 1941/1942, *Podravina*, vol. 4, br. 9., str. 91.

privnički Hrvat koji uređuje Nikola Herman i tiska kod Viktora Senjana. On je izlazio do 15. kolovoza 1943. godine kada se zauvijek gasi.⁹⁵ Dušan Ožegović je još jednom pokušao prilagoditi se novonastalim političkim prilikama u Koprivnici pa je napisao članak dobrodošlice Martinu Nemecu 19. travnja 1941. godine.⁹⁶ No, nitko se više nije sjećao njegova prijateljavanja s Mihovilom Tomcem, a prijateljstvo sa Židovima stavilo ga je na listu nepoćudnih pa se 1941. godine našao u logoru Danica, kao i dr. Vlado Malančec, višegodišnji gradski podnačelnik i načelnik te senator.⁹⁷ Ustaše su po preuzimanju vlasti u Koprivnici u logoru Danica odmah internirale Vladimira Malančeca, senatora i koprivničkog gradonačelnika, ali i križevačkog odvjetnika dr. Antu Šumatovića. Interniran je i Dušan Ožegović, ali su svi oni ipak oslobođeni odlukom logornika Stjepana Pižete, odlaze iz Koprivnice i ne pojavljuju se ondje sve do 1945. godine.⁹⁸ Vjerojatno je ovom spašavanju doprinio Milivoj Semogy, gradski senator i tajnik grada za vrijeme velike svjetske krize, koji je po ustavi NDH-a imao položaj šefa Povjerenstva Glavnog ustaškog stana za grad i kotar Koprivnicu. On je brzo došao u sukob s Martinom Nemecom koji je preuzeo vodeću ustašku funkciju u Koprivnici, okomivši se najžešće na Židove i Srbe zbog njihova imetka. Somogy nikada nije bio ustaša, već samo član desnog krila HSS-a, zapravo liberalni demokrat i intelektualac, što sam spoznala na osnovu njegovih kontakata s mojom obitelji za i poslije Drugoga svjetskog rata. Obitelj Somogy pripadala je i križevačkoj eliti i plemstvu pa bi ih trebalo historiografski obraditi. Zahvaljujući Somogyjevoj intervenciji, Dušan Ožegović se izvukao iz Danice, a sam Somogy je zbog ovakvog djelovanja ubrzo smijenjen, sukobivši se s Martinom Nemecom koji je eliminirao Somogya sa svih funkcija i još se većom žestinom okomio na koprivničku židovsku i

95 Zvonimir Despot, *Vrijeme zločina. Novi prilozi za povijest koprivničke Podravine 1941.-1948*, Zagreb - Slavonski Brod, 2007., str. 27.

96 Dobro nam došao. Prigodom povratka Ustaše Martina Nemeca, *Podravske novine*, 19. travnja 1941.; Krušelj, *U žrvnju*, dok. 234, str. 360.

97 Despot, str. 376. i 378.

98 Isto, str. 378.; Z. Dizdar, *Odnos*, str. 99.

srpsku elitu, pljačkajući njihovu imovinu nakon što je većinu koprivničkih Židova polovicom srpnja otpremio u logor.

Dušan Ožegović se, s obzirom na svoje ranije djelovanje, već 1940. godine našao u političkom vakuumu, iako je bio više kritičar nego polemičar socijalnih stvari.

U studenom 1943. godine ponovno je bio u Koprivnici, zatim odlazi u partizane zajedno s ostalim grafičkim radnicima, ali se, ne mogavši izdržati napor partizanskog života, nakon nekoliko dana vraća u Koprivnicu gdje ostaje do oslobođenja 1945. godine.⁹⁹ Vjerojatno ga je štitiio gradski senator Milivoj Somogy, koji je upravo zahvaljujući tome što je pomagao ugroženim koprivničkim Židovima tijekom rata, preživio 1945. godinu, ali je nekoliko godina nakon rata umro u Zagrebu od raka.¹⁰⁰

Dušan Ožegović je, dakle, bio vrlo komplikirana ličnost, u nastojanju da preživi kao novinar pristajao je, na prvi pogled, na nemoguće kombinacije. Bio je komunistički zastupnik na listi Komunističke Partije Jugoslavije 1920. godine i prijatelj s tiskarom Valkom Loborcem i njegovim radnicima.¹⁰¹ Naime, komunist Valko Loborec bio je vlasnik i štampar *Podravske novine* koje su prestatle izlaziti 19. travnja 1941. godine.

Dušan Ožegović kojekako preživljava rat, poslije rata pokušava živjeti u Koprivnici, ali materijalno nezbrinut i komunističkim vlastima nepotrebljiv kao političar i novinar, mora napustiti Koprivnicu te se sklanja u Židovski mirovni dom u Maksimiru gdje i umire 50-ih godina.

Dimitrije (Mita) Ožegović (Koprivnica, oko 1886. - Koprivnica, 1942.) bio je Dušanov brat. Završio je klasičnu gimnaziju u Zagrebu, a zatim upisao studij medicine u Pragu gdje ga je zatekla smrt oba roditelja. Ne snašavši se u novim okolnostima, počeo je piti te se, ne završivši studij, vra-

99 Božena Loborec, Koprivnički grafičari i tiskara Papuk, *Podravske zbornik '79*, Koprivnica, 1979., str. 33.

100 Milivoj Somogy je imao dva sina i oba su napustila zemlju kao članovi plivačke ekipe pa su u Singapuru i drugdje stvorili novi život.

101 Božena Loborec, n. dj., str. 28.

tio u Koprivnicu bez zanimanja i bez zvanja, kako piše Krešimir Švarc.¹⁰² Nakon prodaje kuće nastanio se u Švarcovom Svratištu »K caru«, a stanarinu je plaćao pomažući u voženju ove najistaknutije koprivničke ugostiteljske radnje u najstrožem centru grada. Neki su Mitu smatrali direktorom, iako on to nikad nije bio i nije imao plaće. I dalje je pretjerano pio, što je utjecalo na njegov život i vanjski izgled i kosilo se s njegovom klasičnom naobrazbom, duhovitošću, erudicijom i inteligencijom. Usprkos siromaštvu u koje je zapao i radu koji ga je zaokupljao od jutra do mraka, imao je dosta prijatelja koji su rado slušali njegove anegdote, naročito iz praškog života, ali i zdravstvene savjete koje je stekao tijekom studija u Pragu. Prijateljevao je i s koprivničkom liječnikom dr. Stankom Sulimanovićem, kao i s apotekarskom obitelji Derenčin koja je u Koprivnicu došla iz Križevaca, osobito kada je Derenčin preuzeo ljekarnu »K orlu« u Esterovoj ulici. Tako je 1841. godine zaprepastio njemačke liječnike koji su došlo u svratište i razgovarali o nekim medicinskim problemima, a Mita ih je korigirao i savjetovao. Mita Ožegović jačao je građansku atmosferu u svratištu »K caru« koji je izgubio pridjev »k austrijskom« već 1918. godine, a naziv »K caru« nije mijenjao do 1941. godine. Hotel je imao i nekoliko soba za iznajmljivanje na prvom katu, a hrana u hotelu i svratištu bila je odlična jer se kuhalo sa svježim namirnicama i s mnogo mirodija.

Mita je bio veliki slavenofil i s velikim je nezadovoljstvom pratio jačanje Trećeg Reicha pa je, na neki način, proživljavao sličnu sudbinu kao i Švarcovi, vlasnici hotela, jer je Milan Švarc, tadašnji vlasnik hotela bio Židov. No, zajedno s obitelji Švarc morao je napustiti hotel koji je preuzeo trgovac Đuro Štimac, stavivši ga potpuno u službu ustaškog režima. Iselili su u mali stan s druge strane Florijanskog trga, ne udaljavajući se tako fizički od hotela sve dok cijela Švarcova obitelj nije početkom 1944. godine otišla u partizane. No, Mita

to nije dočekao jer je 1941/1942. iznenada umro od srčane kapi od koje je godinama bolovao. Sahranjen je bez pravoslavnog svećenika jer ga više u Koprivnici nije ni bilo, a na pokop su mu došli samo Krešimir Švarc i njegov otac Milan Švarc.

Zaključak

Osim u Križevcima i Senju, obitelj Ožegović ostavila je snažan trag i u povijesti građanske Koprivnice. Osim Ivke, tri su Ožegovića vrijedna spomena u Koprivnici od vremena bana Josipa Šokčevića do 1945. godine.

Martin pl. Ožegović Barlabaševački (Visoko, 1727. - Koprivnica, 1908.), zahvaljujući stricu Mirku pl. Ožegoviću dobio je najbolje obrazovanje u Plemićkom konviktu pa službuje u Križevačkoj županiji, a od 1852. godine već je vježbenik u Koprivnici, gdje je i gradski načelnik 1871. godine i ponovno u razdoblju od 1874. do 1875. godine. Nakon umirovljenja kao požeški župan, ponovno se vratio u Koprivnicu. Martin Ožegović pomogao je Židovima u modernizaciji Koprivnice pa su ovi u najkraćem vremenu postali kreatori koprivničke privrede i uprave. Bio je i zastupnik u Hrvatskom saboru od 1865. do 1875. godine. Spoznao je značaj koji je Koprivnica dobila prolaskom željezničke pruga od Mađarske do Zagreba i mora. Nema nikakve sumnje da je Martin Ožegović kao podžupan pomagao Židovima da se etabliraju u Koprivnici i da razviju svoje privredne potencijale za dobrobit mjesta, često preuzimajući vodeća mjesta u upravi, sudstvu i zdravstvu. Zahvaljujući marljivom domaćem stanovništvu i iskusnom vodstvu, Koprivnica je kročila brzim korakom u budućnost, pretvarajući se u značajno privredno središte srednje Podravine na vratima Srednje Europe.

Martin je s pravoslavkom Milicom imao dva sina, Dušana i Dimitrija. Posljedica toga je da su obojica bila nesklona nacionalnim ekstremnostima, osobito novinar Dušan kojega je za vrijeme Kraljevine Jugoslavije život prisiljavao da se prikloni ovoj ili onoj političkoj struji. Obojici braće bila je zajedničko prijateljstvo sa Židovima s kojima su se najbolje slagali, pa se Dušan, novinar,

¹⁰² Krešimir Švarc, *Štikleci*. Osim u Križevcima i Senju, obitelj Ožegović ostavila je snažan trag i u povijesti građanske Koprivnice. Tri su Ožegovića, osim Ivke, vrijedna spomena u Koprivnici od vremena bana Josipa Šokčevića do 1945. godine.

muzičar i političar, oslanja se na njihovu podršku u vremenu kada se kao komunist 1920. godine kandidirao za Gradsko zastupstvo. Kao novinar, mogućnost preživljavanja vidio je u priklanjanju vladajućim strankama, što ga je često dovodilo u vrlo tešku situaciju. Najteže mu je bilo 1941. godine kada je neko vrijeme zatvoren u logoru Danica. Zadnje dane života provodi u staračkom domu Židova u Maksimiru. Njegov brat Dimitrije (Mita) se, nakon što su Ožegovići materijalno propali poslije Prvoga svjetskog rata te izgubili i kuću, u obitelj svratištara Samuela Švarca, djeda dr. Krešimira Švarca. Krešimir je ostavio prekrasan zapis o Miti koji je kod njegove obitelji živio i umro.

Možemo zaključiti da su sva tri Ožegovića ostavili trag u povijesti Koprivnice. Martin u gospodarskom životu, a Dušan i Mita u kulturnom i zabavnom životu Koprivnice. Nije ih bilo moguće previdjeti u životu Koprivnice gotovo stotinu godina, pa smatramo da njihova imena ulaze u povijest Koprivnice, ali i u povijest Ožegovića Barlabaševačkih.

Slika 1. Dušan Ožegović, novinar i muzičar u mlađim danima. (Krušelj, str. 227.).

Slika 2. Kuća Ožegovićevih u Koprivnici, crtež Stjepana Kukeca. (Brozović, str. 66.).

Slika 3. Crtež Stjepana Kukeca svratišta *K caru austrijanskomu*. *Hotel Kaiser von Oesterreich*, oko 1900. (Brozović, str. 128.).